

U YILLAR O‘TGANLAR SAYXUNDAY OG‘IR... (Maqsud Shayxzoda)

Toshkent davlat transport universiteti
Mamurova Feruza Islomovna
Boyxurozov Diyorbek Sherzod o'g'li

Annotatsiya. Ustoz Maqsud Shayxzodaning eng go‘zal asarlaridan bo‘lmish «**Bulutli tong**» o‘ziga xos o‘rin egallaydi. Umumturkona so‘zlarning serma‘no tovlanishi, mohirona topilgan qofiyalarning qo‘llanilishi, badiiy vositalarning ta‘sirchanligi singari uslubiy fazilatlarini maftunkor tafakkurli Shayxzoda lirik qahramonini o‘quvchiga yanada hammaslak va hamfikr qiladi.

Kalit so‘zlar: Maqsud Shayxzoda, asar, badiiy, taqdir, vatan, Ozerbajon, shoir.

Bolalik yillari

Taqdirning g‘aroyib o‘yinlari bor.

Odatda inson bir joyda tug‘ilib, shu joyda yashaydi. Va shu joyda abadiy orom og‘ushiga kiradi. Ammo hayotning bu temir qonuni hamisha ham o‘z kuchini saqlab qololmaydi. Qanchadan-qancha kishilar zamona zayli bilan kindik qoni to‘kilgan vatanlarini tark etib, boshqa yurtlardan panoz izlashga majbur bo‘ladilar. Bunday taqdir egalarining hammasini ham ikkinchi vatanlarida halol xizmat qilib, ildiz otib, baxtli-saodatli umr kechirganlar, deb bo‘lmaydi. Bordi-yu, Taqdir hazratlari ularga kulib boqsa, bu vatan bir umrga ularning va farzandlarining asl vatanlari bo‘lib qoladi. Maqsud Shayxzodaning tarixiy vatani - Ozarbayjon.

Taqdir shamoli Shayxzodani Navoiy va Bobur vataniga uchirib kelganida, u, shubhasiz, ko‘p o‘tmay ota-onam bag‘riga qaytaman, deb o‘ylagan. O‘z navbatida, ota-onasi ham to‘ng‘ich farzandlarining ozar tuprog‘iga qaytib kelib, xuddi o‘zlaridek, el-yurt saodati yo‘lida mehnat qilishiga ishongan. Lekin umid va xohish boshqa narsa-yu, taqdir boshqadir. Odam zoti borki, taqdiri azal-avvaldan chizib beriladi. Hech bir inson o‘z taqdirini o‘zgartira olmaydi. U faqat shu taqdirning harakati asnosida ayrim xatti-harakatlariga tahrir kiritish imkoniyatiga ega, xolos.

Taqdir Shayxzodani Xazor dengizi osha olib o‘tib, ko‘hna Toshkentning qaynoq bag‘riga bir umrga olib kelib tashlagan edi. U shu yerda oila qurdi. Shu yerda o‘zbek xalqi, xuddi ozarbayjon xalqi singari, bag‘ri keng, mehr-oqibatli, mehnatkash xalq ekanligini ko‘rdi. Shu yerda o‘zbek tilini mukammal egallab, o‘zbek adibi bo‘ldi, zabardast shoir, barkamol dramaturg va mutafakkir olim sifatida o‘zbek xalqining qalbini zabt etdi. Uning nomi o‘zbek adabiyoti tarixiga oltin harflar bilan yozildi.

Ammo bu hol uning o‘z vatanini, ota-onasi, qarindosh-urug‘lari, vatandoshlarini bir daqiqaga bo‘lsa ham unutmaganini mutlaqo anglatmaydi. Shoirning ulkan qalbida uning har ikkala xalqqa bo‘lgan muhabbati yonma-yon yashadi. U o‘zbek she‘riyatining durdonalaridan biri - “Toshkentnoma” dostonida ozar diyoriga bo‘lgan muhabbatini ifodalab, bunday yozgan edi:

Umrim bino bo‘ldi Ozarbayjonda,

Kechdi bolaligim u gul makonda.

Nizomiy vatani, Ganja o‘lkasi

O‘pkamga to‘ldirdi she‘r havosin.

Kur nahrin muloyim, tinch muzikasi

Ko‘nglimda uyg‘otdi kuylash havasin.

Ana shunday shayxona jo‘shqin satrlardan keyin sekin-asta Xazor dengizidan o‘tib, shoir tug‘ilgan “gul makon” sari yaqinlashib borsak.

Ozarboyjon deganda har bir kishining xayoliga eng avvalo “qora marvaridlar” shahri - Boku keladi. Agar qardosh yurtning shu poytaxtidan Qora dengiz sohillaridagi Botumi shahrini qora qilib yo‘lga chiqib borsak, dastlab Sumgait, so‘ngra Shemaxa va Geokchay shaharlari keladi. Ana shu Geokchay bilan Ujar o‘rtasida joylashgan shaharcha Agdash, o‘zbekcha aytganimizda, Oqtosh deb ataladi. Ozar va o‘zbek xalqlarini bir-biriga yana ham jipslashtirib, ular madaniyati o‘rtasida oltin ko‘prik bo‘lib xizmat qilgan Maqsud Shayxzoda 1908 yil 7 noyabrda, aksar manbalarda aytilishicha, shu shaharchada dunyoga kelgan.

Maqsudning ota-bobosi aslida Ozarbayjonning Gruziyaga chegaradosh viloyatidan bo‘lib, Qozox shaharchasining Salohli tumani ularning tarixiy vatani hisoblangan. Shoirning otasi Ma‘sumbek 1903 yilda Tiflisdagi tibbiyot maktabini tugatganidan keyin ota-onasining issiq bag‘rida yashashdan ko‘ra, turli-tuman xastaliklar tarqalgan, uning tibbiy bilimiga muhtoj bo‘lgan joylardan biri – Oqtoshga kelib, shu yerning aholisiga xizmat qilishni o‘zining shifokorlik burchi, deb hisoblagan. Shu yerda uy-joy qurib, palak yozgan.

Ma‘sumbek o‘tgan asr boshlarida yetishib chiqqan ozarboyjon ziyolilarining dastlabki vakillaridan biri bo‘lib, bezgak xastaligiga chalingan aholini yarim asr mobaynida davolab kelgan. U Ozarbayjon tibbiyoti tarixida o‘z hayotini uzoq yillar davomida qanchadan-qancha kishilarning yostig‘ini quritgan shu yovuz xastalikka qarshi kurashga bag‘ishlagan fidoyi shifokorlardan biri bo‘lib qolgan.

Adabiyotshunos To‘xtasin Jalolov Shayxzoda bilan qilgan suhbatlari asosida yozgan “Yashasin tabassum” sarlavhali maqolasida shoirning otasi to‘g‘risida quyidagi ma‘lumotni bergan edi:

“Uning otasi Ma’sumbek o‘z zamonasining taraqqiyparvar ziyolisi bo‘lib, meditsina ilmlaridan tashqari, san’at, adabiyot, tarix va falsafa ilmlari bilan qiziqardi. Ma’sumbekning uyi o‘sha zamonda Oqtosh shahrining madaniy, adabiy markazi bo‘lib, shaharning eng ilg‘or ziyolilari uning uyiga yig‘ilib, san’at, adabiyot, siyosat va falsafadan munozara va mubohasa qilishardi. Binobarin, bu adabiy muhit uchun Pushkin va Lermontov, Shekspir va Balzak, Firdavsiy va Xayyom, Nizomiy va Navoiy asarlari begona emas edi.

Bo‘lajak shoir – yosh Maqsud bu adabiy munozaralardan ko‘p bahra topib, shoh asarlarning jozibali ohangi va sehri ostida yashadi”.

Shoirning onasi Fotimaxonim ham Tiflisdagi xotin-qizlar gimnaziyasini tugatib, zamonaviy ilm-fan asoslarini egallagan, turmush o‘rtog‘i singari o‘tgan asr boshlarida shakllangan ozarbayjon xotin-qizlarining peshqadam vakilasi edi. U 20-yillarida Oqtoshda xotin-qizlar sho‘basining mudiri bo‘lib ishlagan chog‘ida tengdoshlarining yangi imloda xat-savod chiqarishi va xotin-qizlar uchun zarur turli kasb-hunarlamini egallashida faollik ko‘rsatgan.

Ana shu ota-onadan besh farzand tug‘ildi. Bular - Maqsud, Safura, Fuod, Nozim va Saidalar. Ma’sumbek bilan Fotimaxonim nafaqat o‘z farzandlari, balki yaqin jigarlarining ham ilm-ma’rifatli kishilar bo‘lib ulg‘ayishlari uchun jon kuydirib, ikki jiyani - ukasining bir qiz va bir o‘g‘lini ham o‘z bag‘riga olib, ularga yaxshi tarbiya bergan.

Shayxzodaning hozirda Ozarbayjon Fanlar akademiyasi Nizomiy nomidagi Adabiyot instituti arxivida saqlanayotgan hujjatlari orasida Saidaxonimning akasi haqidagi xotiralari ham bor. Shu xotiralarda yozilishicha, Fotimaxonimda til o‘rganish qobiliyati kuchli bo‘lib, u ona tilidan tashqari, rus, gruzin va turk tillarini ham yaxshi bilgan. Toshkentga – to‘ng‘ich farzandi huzuriga borib-kelib yurgan paytlarida esa o‘zbek tilini ham o‘rgangan. Umrining ma’no va mazmunini xalq va oila saodati uchun kurashda ko‘rgan va shu ezgu yo‘lda fidoyilik ko‘rsatgan Fotimaxonim sevimli farzandi Maqsud Shayxzodaning vafotidan keyin kuyib-yonib, 1970 yilda vafot etgan.

Modomiki, bahs Saidaxonimning xotiralari bilan bog‘langan ekan, shu yerda uning akalari haqidagi quyidagi ma’lumotini ham keltirish joiz: “Otamiz Ma’sumbek va onamiz Fotimaxonim bizni ulg‘aytirib, qanot baxsh etdi. Hammamiz har tarafga yo‘l oldik. Maqsud o‘zbek shoiri bo‘ldi. Fuod Odessada professor bo‘lib xizmat qildi... Maqsudning menga aytishicha, uning ismi “xushbaxt” ma’nosini anglatgan. Ma’lumki, inson hamma vaqt xushbaxtlikka, baxt-saodatga intilib yashaydi. Ammo unga hech qachon erisha olmaydi”.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Mamurova, F., & Ataxanov, O. (2024). MAQSUD SHAYXZODA HAYOTI HAQIDA. Akademicheskie issledovaniya v sovremennoy nauke, 3(10), 111-116.
2. Mamurova, Feruza, and Durdona Obutjonova. "DESCRIBING MAKSUD SHAIKZODA." Current approaches and new research in modern sciences 3.4 (2024): 5-8.
3. Obutjonova, D. (2024). O‘ZBEK VA OZARBAJON XALQINING SEVIMLI SHOIRI. Akademicheskie issledovaniya v sovremennoy nauke, 3(10), 103-105. Mamurova F.I. i Durdona O. (aprel 2024 g.). MAKSUD ShAYXZODANING «MIRZO ULUGBEK"ASARI TALILI. V Mejdunarodnoy globalnoy konferensii (Tom 1, № 6, str. 79-81).
4. Durdona, O., & Mamurova, F. I. (2024, April). MAQSUD SHAYXZODA "TOSHKENTNOMA". In International Global Conference (Vol. 1, No. 5, pp. 148-152).
5. Mamurova, F., & Obutjonova, D. (2024). MAQSUD SHAYXZODANING "JALOLIDDIN MANGUBERDI" DRAMASINING YOZILISH TARIXI VA VATANGA BO‘LGAN MUHABBATI, JASORATINING IFODALANISHI. Akademicheskie issledovaniya v sovremennoy nauke, 3(12), 13-16.
6. Mamurova, F., & Obutjonova, D. (2024). DESCRIBING MAKSUD SHAIKZODA. Current approaches and new research in modern sciences, 3(4), 5-8.
7. Durdona, O., & Islamovna, M. F. (2024, March). SHAYXZODA SIYMOSIGA TA'RIF. In International Global Conference (Vol. 1, No. 1, pp. 188-191).
8. Mamurova, F., & Qodirov, I. (2024). MAQSUD SHAYXZODANING "TOSHKENTNOMA"-SHUKRONALIK DOSTONI. Molodye uchenye, 2(6), 87-89.
9. Islamovna, M. F. (2024). THE PLACE OF MAKSUD SHEIKZODA'S LIFE AND CREATION IN UZBEK NATIONAL LITERATURE. MEDITSINA, PEDAGOGIKAI TEXNOLOGIYA: TEORIYA I PRAKTIKA, 2(2), 471-474.
10. Mamurova, F. I., & ugli Abdubahabov, A. A. (2023). TWO FOLK POETS. "TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE", 1(3), 23-30.
11. Islomovna, M. F., & Abduvoxob o'g'li, A. A. (2023, January). Maqsud Shayxzodaning Hayoti Va Ijodi. In Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences (USA) (pp. 19-20).
12. Mamurova, F. I. (2021, May). ARTIST OF UZBEKISTAN MAKSUD SHEIKHZADE. In E-Conference Globe (pp. 176-178).

13. Islamovna, M. F. (2024, January). MAQSUD SHAYKHZADEH-TWO FOLK DILBANDI. In INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS (Vol. 1, No. 1, pp. 189-192).
14. Islomovna, M. F. (2024). O 'ZBEK ADABIYOTINING ATOQLI NAMOYANDALARIDAN BIRI MAQSUD SHAYXZODNING "JALOLIDDIN MANGUBERDI" ASARI. Yangi O'zbekistonda Tabiiy va Ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi, 2(1), 89-92.
15. Islamovna, M. F. (2024). THE CREATION OF MAQSUD SHAYKHZODA-AS A GOLDEN LEGACY. " XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" nomli respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, 2(1), 90-93.